

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTEKÓW

3. Miejscowość

WROCLAW
Pracze Odrzańskie

12054

1. Nazwa

BUDYNEK ZBIORNIKA NA GAZ

w zespole Miejskiego Ośrodka Opiekuńczego (Stadtpflegeheim)

2. Czas powstania

1902 r.

11. Materiały graficzne

4. Adres

ul. Stabłowicka 147-149
50-066 Wrocław

nr ewidencyjny działki: 1/10 AM-30

nr księgi wieczystej:

5. Przynależność administracyjna

województwo dolnośląskie

powiat Wrocław

gmina Wrocław

6. Współrzędne geograficzne

N: 51° 17' 21.71" E: 16° 00' 41.57"

7. Poprzednie nazwy miejscowości

Herrnprotsch, Dorfstraße, Stabelwitzer
Str., od 1928 – Breslau Herrnprotsch

8. Właściciel i jego adres

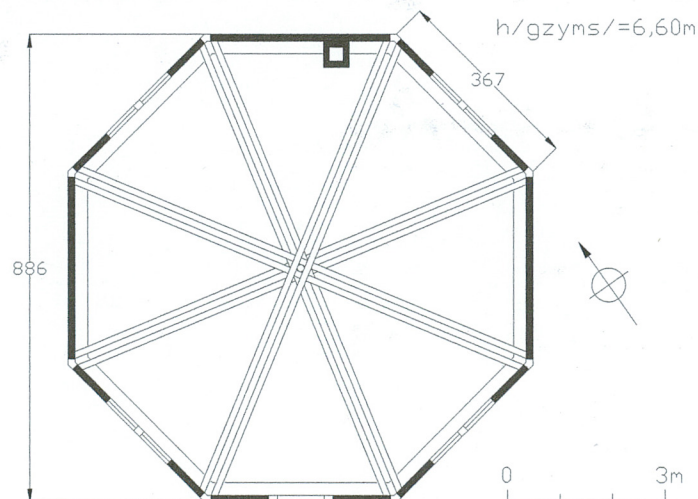
skarb państwa – MNiSW: Sieć Badaw-
cza Łukasiewicz PORT Polski Ośrodek
Rozwoju Technologii Sp. z o.o.,
ul. Stabłowicka 147,
54-066 Wrocław

9. Użytkownik i jego adres

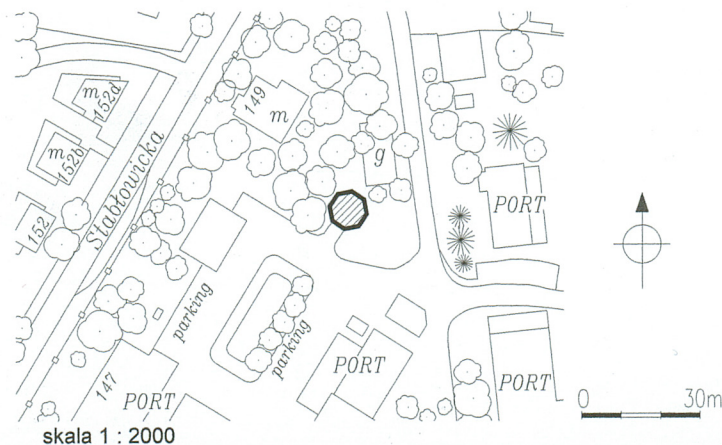
jw. – obiekt nie użytkowany

10. Formy ochrony

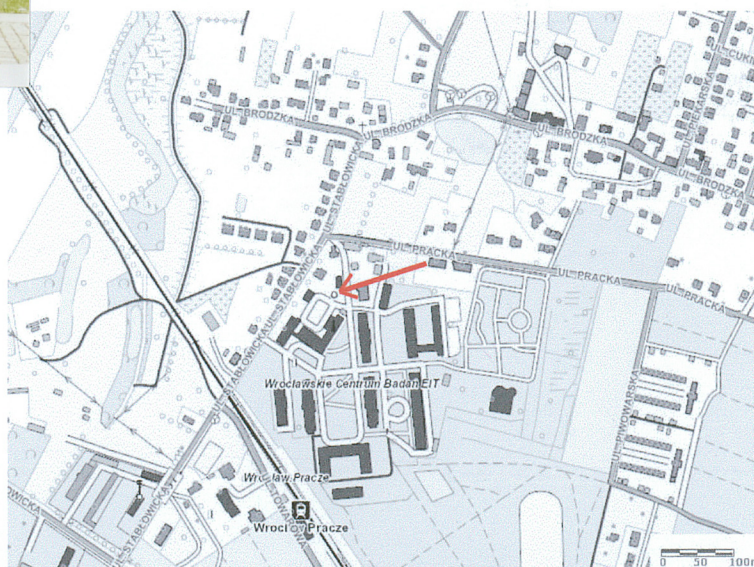
rejestr zabytków:
nr A/6054/1-2 z dn. 10.08.2017r.

skala 1 : 140

skala 1 : 2000

skala 1 : 10 000

Miejscowość wzmiankowana jako *Protsch* w dokumencie księcia Henryka wrocławskiego z 1318 r. Od 1383 siedziba parafii. W połowie XVI w. wieś stała się własnością wrocławskiego Szpitala Wszystkich Świętych. W końcu XVII w. był tu dwór, dwie szkoły i karczma, a w 1874 uruchomiono stację kolejową na linii do Głogowa. Wieś włączono w granice miasta Wrocławia w roku 1928.

W 1894 r. rada miejska Wrocławia zatwierdziła projekt wzniesienia na gruncie szpitalnym w Praczech miejskiego przytułku dla ubogich i chorych. Nowy zakład miał liczyć kilkanaście budynków rozlokowanych w otoczeniu ogrodowo-parkowym. Założono samowystarczalność zespołu, stąd budowa niezbędnych obiektów technologicznych – wieży wodnej, lodowni a także – zbiornika na gaz. Realizacja pierwszego etapu budowy (budynek zarządu z budynkiem gosp., kostnica, remiza z lodownią, wozownia i stajnie oraz 4 pawilony i zbiornik na gaz) nastąpiła w l. 1899–1902. Projekty opracował zespół architektów: R. Plüdemann, K. Klimm, F. Friese. Autorem projektu koncepcyjnego był Richard Plüdemann. Zastosowano nowoczesne rozwiązania konstrukcyjne, zadbano również o estetykę (urozmaicone bryły, elewacje ceglane o cechach stylu rodzimego z elementami detalu gotyckiego) i funkcjonalność. Koszt budowy wyniósł 1817644 marek. W następnych latach W 1909 r. wzniesiono również dom mieszkalny dla naczelnego lekarza zakładu a w 1912–13 zespół rozbudowano o nowe pawilony szpitalne, przeznaczone dla chorych na epilepsję. W pracach projektowych brali udział H. Küster, M. Berg, G. Müller oraz berlińska pracownia Zamak&Walter. W l. 20-tych zespół przekształcono w szpital i sanatorium przeciwgruźlicze a w l. 40-tych ulokowano tu szpital wojskowy. Po zakończeniu wojny, kompleks w Praczech przejęty przez armię radziecką, został zamieniony na koszary wojskowe. Po 1956 r. stał się siedzibą zespołu szkół rolniczych a w czasie epidemii ospy we Wrocławiu w 1963 r., urządzono tu izolatorium dla chorych. W 2007 r. budynki weszły w skład majątku związku gminy Wrocław i uczelni wrocławskich, który przeprowadził remont i utworzył na terenie zespołu kampus Wrocławskiego Centrum Badań EIT+. W 2017 r. ośrodek przejął skarb państwa oddając go w zarząd Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego, które w jego miejsce, powołało do życia spółkę PORT Polski Ośrodek Rozwoju Technologii.

Projekt zbiornika na gaz powstał w marcu 1902 r. i jest autorstwa miejskiego inspektora budowlanego architekta Friedricha Friesego. Fachwerkowa konstrukcja ścian budynku nawiązuje do Heimatstilu a oszczędny wystrój elewacji, oparty na rytmicznym operowaniu elementami drewnianej konstrukcji i otworami, odpowiada tendencjom modernistycznym.

SYTUACJA. Pracze Odrzańskie – dawna wieś, obecnie osiedle wrocławskie, utworzone na terenie dzielnicy Fabryczna. Położone w pn.-zach. części miasta, u ujścia Bystrzycy do Odry, w granicach miasta znalazło się w 1928. Opisywany zespół zakładu dla ubogich początkowo zajmował obszar 4 ha, z czasem rozbudowany, powiększył stan posiadania do 30 ha. Dzisiejszy teren zespołu mieści się między ul. Stabłowicką, Pracką, Piwowarską i torami kolejowymi linii kolejowej z Wrocławia do Brzegu Dolnego. Pierwotna zabudowała obejmowała rozczłonkowany kompleks budynku zarządu, połączonego z obszernym budynkiem gospodarczym oraz zabudowania towarzyszące, technologiczne i pomocnicze: zbiornik na gaz, remizę z lodownią, kostnicę, które uszeregowano przy pd. granicy zespołu, wyznaczoną przez główną trasę komunikacyjną, ul. Stabłowicką (Stabelwitzerstr.). Równocześnie w głębi zespołu, w oddaleniu od szosy, wzniesiono pawilony dla chorych i domy mieszkalne. Zbiornik na gaz powstał w pierwszym etapie budowy zespołu, został ulokowany w zwężającej się klinem ku pn. części posesji, gdzie znalazły się niezbędne do funkcjonowania zespołu budynki pomocnicze i techniczne. Zbiornik znajduje się w niewielkiej odległości od głównego budynku gospodarczego, na pn. zamknięciu głównego dziedzińca, w równej odległości od narożnika budynku gospodarczego i budynku remizy i lodowni.

MATERIAŁ. KONSTRUKCJA. TECHNIKA.

Ściany. *Ściany zewnętrzne* w konstrukcji drewnianej ryglowej z wypełnieniem ceglanym, na podmurówce ceglanej wysokości ok. 70 cm; elewacje zewnętrzne z wyeksponowanymi belkami konstrukcyjnymi i łączeniami kołkowymi; wypełnienie z cegły licowej układanej w wątku krzyżowym; w wystrój elewacji w niewielkim stopniu wykorzystano także cegłę glazurowaną oraz jasny tynk gładzinowany. Od wewnątrz wypełnienie ceglane pokryte obrzutem tynkowym, od którego odcina się układ belek konstrukcji drewnianej. Latarnia dachowa w konstrukcji drewnianej słupowej, z żaluzjowymi ściankami.

Sklepienia i stropy. Wnętrze pozbawione stropu, z otwartą więźbą dachową, podtrzymującą deskowanie.

Więźba dachowa. Konstrukcja dachu drewniana; więźba z królem, który oparty na trzech parach kleszczy, całość usztywniona zastrzałami wspierającymi krokwie i opartymi na belkach konstrukcji ścian.

Pokrycie dachowe. Dach i latarnia kryte papą na lepiku na deskowaniu drewnianym.

Posadzki i podłogi. Wnętrze jednoprzestrzenne ze zniszczoną posadzką z cegły ceramicznej.

Schody. Budynek pozbawiony schodów.

Otwory. *Otwory okienne.* Budynek z rytmicznym układem małych otworów okiennych; otwory identyczne, w kształcie prostokątów stojących z prostymi zamknięciami, rozmieszczone symetrycznie parami w górnych partiach naprzeciwległych ścian ortogonalnego budynku; prosta konstrukcja ścian złożona ze słupów i rygli, w czterech ścianach z otworami okiennymi wzbogacona została zastrzałami; okna drewniane, krosnowe, jednoskrzydłowe, dzielone szczeblinami krzyżowymi; obecnie okna pozbawione oszklenia a otwory zabezpieczone od wewnątrz płytami drewnopochodnymi.

Otwory drzwiowe. Jedyny otwór drzwiowy, stanowiący wejście do obiektu, ulokowany od strony dziedzińca głównego (pd.); kształt smukłego prostokąta z prostym zamknięciem; drzwi współczesne, jednoskrzydłowe, zbite z desek na listwach.

[cd. wkł. 1]

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
465 m ³	55 m ²	zbiornik na gaz	obiekt wyłączony z użytkowania, sporadycznie wykorzystywany na cele magazynowe
18. Stan zachowania		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
<p>Budynek wyłączony z eksploatacji, użytkowany sporadycznie jako miejsce składowania; zamknięty i zabezpieczony przed dostępem osób nieupoważnionych. Zachowane bryła i rzut oraz wystrój elewacji. Obiekt poddany w 2015 r. remontowi kapitalnemu dachu (konstrukcja i pokrycie) oraz remontowi elewacji (uzupełnienie ubytków w ceglanym wypełnieniu ścian).</p> <p>Stan techniczny:</p> <p><i>dach</i> – po remoncie kapitalnym;</p> <p><i>ściany</i> – po remoncie naprawczym; zachowany wystrój elewacji; konstrukcja ścian w stanie zadowalającym; uszkodzenia i ubytki tynku przy otworach okiennych; ślady wcześniejszej dewastacji – jedna ze ścian pokryta graffiti;</p> <p><i>posadzki</i> – posadzka ceglana z uszkodzeniami i ubytkami, zaśmiecona;</p> <p><i>instalacje</i> – szczątkowe pozostałości po instalacji elektrycznej natynkowej.</p>		<p>Budynek wyłączony z eksploatacji, po kapitalnym remoncie dachu oraz remoncie naprawczym elewacji, przeprowadzonym w 2015 r.</p> <p>Pożądana kontynuacja remontu elewacji – oczyszczenie ścian z graffiti, uzupełnienie tynków i odtworzenie oryginalnego wystroju. Należy przeprowadzić prace porządkowe we wnętrzu, naprawić posadzkę i odtworzyć instalację elektryczną.</p> <p>Postuluje się adaptację budynku do nowych funkcji.</p>	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Współczesna dokumentacja techniczna w posiadaniu właściciela obiektu:

Ocena stanu technicznej sprawności obiektu budowlanego: budynek nr 14., MAR-BUD M. Sionek, Wrocław 2010; książka obiektu;

Archiwum Budowlane Miasta Wrocławia;

teczki: 1013, 1014, 985, 763, 4371, 4372, 4373: projekty budowlane i plany sytuacyjne z lat. 1899–1913, obliczenia konstrukcyjne, kosztorysy, rysunki techniczne, w tym proj. remizy strażackiej i lodowni (1901) – sygn.: t. 4373/142716 oraz zbiornika na gaz (1902) – sygn.: t. 4373/142724

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Rej. Wroc. kartogr.– sygn. VII/299 (1925);

Akta Miasta Wrocławia – Bausachen Pflegehaus Herrnprotsch: sygn.: 17286, 17287, 27790, 27791, 27799, 27800, 27801, 27802, 27806, 27807, 1728817289, 27804, 27805, 29276, 29279, 29280, 29275, 292772927827788, 27789, 27793, 27792

23. Bibliografia

Vom städtischen Pflegehaus in Herrnprotsch., Breslauer Zeitung Nr. 283 (23.04.1904)

Gesundheits- und Wohlfahrtspflege der Königl. Haupt- und Residenzstadt Breslau., Breslau 1912, S. 218-224

P. MARSCH, 550 Jahre Kirchengemeinde Protsch an der Oder (Breslau-Herrnprotsch), Breslau 1933
S.36

Atlas architektury Wrocławia., p. red. J. Harasimowicza., T.I, Wrocław 1997, str. 139

A. GRYGLEWSKA, Architektura Wrocławia XIX I XXw. w twórczości Richaarda Plüdemanna., Wrocław 1999, str. 183-184, passim, il. 65-67, 120

Leksykon architektury Wrocławia., Wrocław 2011, pr. zb., str. 657;

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

Gesundheits- und .. ., Taf.: XXXV, XXXVI, XXXVII (plan, Krankensaal, Schlafsaal);
ABMW _ dokumentacja archiwalna ↻ patrz: pkt 20

21. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst ..... PDZ ALMA 05.08.2020

plany, rysunki ..... PDZ ALMA 05.08.2020

fotografie ..... PDZ ALMA 05.08.2020

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego

26. Załączniki

* wkładka nr 1: cd. opisu; spis fotografii, zdjęcia, archiwalia

1. Miejscowość	WROCŁAW	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) oraz adres ZBIORNIK NA GAZ ul. Stabłowicka 147-149	6. Zawartość wkładki cd. opisu, spis ilustracji, zdjęcia; archiwalia
2. Gmina	Wrocław		
3. Powiat	Wrocław		
4. Województwo	dolnośląskie		

RZUT. Budynek stanowił obudowę zbiornika gazowego. Założony został na rzucie regularnego ośmioboku. Nie zachowany zbiornik na rzucie okręgu wypełniał większą część jednoprzestrzennego wnętrza. Niewielkie wolne przestrzenie między zbiornikiem i ścianami doświetlone były parami małych okienek, rozmieszczonych symetrycznie w co drugiej ścianie budynku

BRYŁA. Budynek wolnostojący, o zwartej bryle regularnego, ośmiobocznego graniastosłupa, nakryty ośmiospadowym dachem okapowym o małym kącie nachylenia połaci; w wierzchołku dachu przysadzista, ośmioboczna latarnia z własnym ostrosłupowym daszkiem; ścianki latarni żaluzjowe.

ELEWACJE. Ściany fachwerkowe na ceglanej podmurówce. Ceglane wypełnienia drewnianej konstrukcji wykonane z cegły licówki, murowanej w wątku krzyżowym. Elewacje na przemian ślepe i zaopatrzone w pary małych okienek, różnią się między sobą układem belek konstrukcyjnych – prosty układ słupów i rygli w ścianach ślepych, w ścianach z oknami został uzupełniony o zastrzały, dzięki czemu udało się uniknąć monotonii a wystrój elewacji zyskał na malowniczości. Dbałość o estetykę zauważalna także w użyciu cegły glazurowanej w kolorze ciemnozielonym, która włączona w mur wypełnienia tworzy po 4 wąskie pasy w ścianach z oknami i po 6 pasów, w ścianach ślepych. Dodatkowy element dekoracyjny tworzą pola otynkowane jasnym tynkiem o gradziowanej powierzchni; takie wydłużone prostokątne pola tworzą pas pod belkami oczepowymi oraz w rombowych polach między zastrzałami, słupami i ryglami, flankując pary otworów okiennych. Jedyne otwory wejściowe usytuowane jest w ślepej ścianie od strony dziedzińca.

WNĘTRZE. Wnętrze jednoprzestrzenne, z otwartą więźbą dachową, w której wierzchołku latarnia – wieżyczka wentylacyjna. Pierwotnie wnętrze wypełnione prawie w całości okrągłym w przekroju zbiornikiem na gaz. Wokół zbiornika pozostawiono wąskie wolne przestrzenie, umożliwiające obsługę urządzenia. Oświetlenie zapewniały pary okienek umieszczonych wysoko, w co drugiej ścianie ośmiobocznego budynku.

WYPOSAŻENIE. Nie zachowały się żadne elementy pierwotnego wyposażenia.

INSTALACJE: elektryczna – szczątkowe pozostałości po instalacji natynkowej.

SPIS FOTOGRAFII

1. Budynek zbiornika na gaz – widok od strony dziedzińca.
2. Jedna z elewacji z otworami okiennymi.
3. Dach z latarnią – wieżyczką wentylacyjną.
4. Szczegół konstrukcji ściany.
5. Wnętrze z więźbą dachową.
6. Archiwalny projekt z 190a r., aut. F. Friese. [źr.: ABMW]

2.

3.

4.

5.

6.

